

Vijf spreeuwen zitten op nog kale takken in een prille voorjaarszon. Zingend, met half uitgespreide vleugels, als silhouetten tegen de bleke hemel. Onbekommerd. Het is de prachtige ex-libris van Jac. P. Thijsse. Onze eerste grote voorvechter van natuurbescherming koos niet voor een zeldzame soort, maar voor één van de meest algemene vogels; tekenend voor zijn vooruitziende blik. Met 'zijn' spreeuwen was Thijsse de eerste ambassadeur voor de gewone vogel.

De onbekommerd lijkende spreeuw kachelt hard achteruit

De spreeuw is ondanks, of misschien wel dankzij, zijn talrijkheid bij veel mensen geliefd. Emigranten hebben de spreeuw vanuit Europa meegenomen en verspreid over heel de aarde. Het oorspronkelijke leefgebied beslaat alleen West-Azië en het grootste deel van Europa; toch is de spreeuw een van de meest talrijke soorten ter wereld. In Noord-Amerika, Zuidelijk Afrika, Australië en Nieuw-Zeeland is de spreeuw door mensen ingevoerd en heeft hij vervolgens op eigen kracht een groot deel of zelfs het hele continent veroverd. In het New Yorkse Central

Park groeide een populatie van zestig individuen in 1890 uit naar 200 miljoen in 1993. Binnen het oorspronkelijke leefgebied nam de spreeuw tot aan de jaren zeventig van de vorige eeuw toe en tegelijk breidde hij zijn broedgebied uit naar het Noorden. Daarna begon een achteruitgang. In Nederland was de stand tot begin jaren negentig stabiel. Daarna begon ook in ons land de spreeuw in aantal af te nemen. Er zijn verschillende oorzaken van de achteruitgang.

De spreeuw vertoont bij ons in het stedelijk gebied een grote achteruitgang van het aantal broedparen. In het buitengebied is sprake van een matige achteruitgang. Dit verschijnsel werd in de jaren zeventig al vastgesteld in Scandinavië. De stand is in Finland lokaal gehalveerd; de achteruitgang wordt daar toegeschreven aan veranderingen in de landbouw. Ook in het Verenigd Koninkrijk trekt men aan de bel. Daar is de achteruitgang nog veel dramatischer dan bij ons. De BTO – British Trust for Ornithology – berekende op basis van demografische gegevens dat de overleving van de eerstejaars vogels te laag is.

De opportunist begon op de mens te leunen. De spreeuw is een opportunistische soort, zo veelzijdig dat de soort op een bepaald moment van zijn evolutie de vele kansen ging benutten die de mens bood. In een natuurlijke situatie bouwde de spreeuw zijn nest in een oud spechtenhol en zoekt hij voedsel in open land, grenzend aan bos. Een situatie

die we hier en daar nog aantreffen in Zuid-Limburg, Flevoland en op de Veluwe, waar landbouwgebied wordt afgewisseld door oude bossen die rijk zijn aan spechten. In de jaren zeventig waren er nog veel kolonies in bossen, bijvoorbeeld op de landgoederen rond Utrecht. Dat fenomeen is nu voorbij. Terwijl nota bene de Nederlandse bossen door natuurlijker bosbeheer steeds geschikter worden. Blijkbaar pakt de veranderde voedselsituatie in de landbouwgebieden niet alleen verkeerd uit voor de traditionele weidevogels, maar ook voor de spreeuw. De spreeuw eet zowel plantaardig als dierlijk materiaal. Plantendelen vooral buiten het broedseizoen, zacht fruit in zomer en najaar, zaden in najaar en winter. De jongen worden voornamelijk gevoerd met in de bodem levende insecten.

Geen koloniebroeder, toch een groepsdier

Voor een succesvol broedseizoen zijn spechten aangewezen op precies de goede combinatie van geschikte nestholtes en – bijvoorbeeld kort en vochtig – grasland voor het zoeken van voedsel. De afstand tussen de nestholte en de voedselgronden is de beperkende factor. Meer dan 500 meter is inefficiënt voor het energieverbruik van adulte spreeuwen. Een grotere afstand betekent dat de volwassen vogels te weinig voedsel kunnen aanvoeren voor de jongen, wat leidt tot een te laag broedsucces. Er worden dus te weinig jongen geboren, die bovendien een te

lage overlevingskans hebben. De spreeuw is niet echt een koloniebroeder, maar hij leeft wel het grootste deel van het jaar in groepen. Ook in het broedseizoen wordt vaak gezamenlijk op geschikte plaatsen naar voedsel gezocht. Het verloop van het broedseizoen is in een regio vaak opvallend synchroon. Dat

zie je vooral als de jongen in de tweede helft van mei massaal uitvliegen. Het interval is vier tot tien dagen. Tweede legsels zijn veel minder gesynchroniseerd. Jan P. Strijbos noemt aan het begin van de twintigste eeuw tweede legsels 'vaak voorkomend, maar geen regel'. Het lijkt erop dat tweede legsels tegenwoordig minder vaak voorkomen dan vroeger. Naar het percentage tweede legsels is noch in het verleden, noch recent onderzoek gedaan; er bestaan dus geen harde data over.

Kort na het broedseizoen verzamelen spreeuwen zich massaal op gemeenschappelijke slaapplekken. De avondvluchten van zulke groepen behoren tot de meest spectaculaire natuurverschijnselen ter wereld.

Spreeuwen uit Rusland en Scandinavië trekken massaal naar de gematigde

streken van Europa om te overwinteren. Spreeuwen uit noordelijk streken trekken vooral westwaarts; oostelijke spreeuwen trekken voornamelijk naar het zuiden. Op Nederlandse trektelposten is de spreeuw veruit de meest getelde soort. Vanwege de enorme talrijk-

heid valt de achteruitgang nauwelijks op. Achteruitgang van het aantal overwinterende vogels, zoals is vastgesteld in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Spanje, wijst op ook een afname van de broedpopulatie in Centraal-Azië.

De stad wordt te groot en te compact

Mensen boden de spreeuw in stedelijk gebied nestgelegenheid in huizen en voedselgebied in de vorm van sportvelden, gazons en speelweides in stadsparken. Rond dorpen en boerderijen in landbouwgebieden kan de soort ongekend hoge dichtheden halen. Door de mens nam de spreeuw toe en de mens zorgt zelf ook weer voor de achteruitgang. De huidige planologische trend in steden om ze steeds compacter te bebouwen en om de laatste kleine open stukken te benutten, maakt de afstand tot geschikte voedselgebieden steeds groter. Bovendien worden steden almaar groter omdat rond de stad nieuwbouwwijken worden gebouwd. Spreeuwen die in de stad nestelen moeten dus steeds langere voedselvluchten maken, waardoor het broedsucces te laag wordt. Daar komt nog de eenvormigheid in de landbouw bij; verdroging van het grasland en het omzetten van grasland in bouwland.

Ten slotte verdwijnen door efficiëntere bouw en striktere regelgeving van het bouwbesluit nestplaatsen in gebouwen. De combinatie van al deze factoren lijkt te veel te zijn voor de spreeuw. ●

